

UNIVERZITNÍ NOVINY

ROČNÍK 8

3/2001

ISSN 1211-6866

List Masarykovy univerzity a Nadace Universitas Masarykiana

31. března 2001

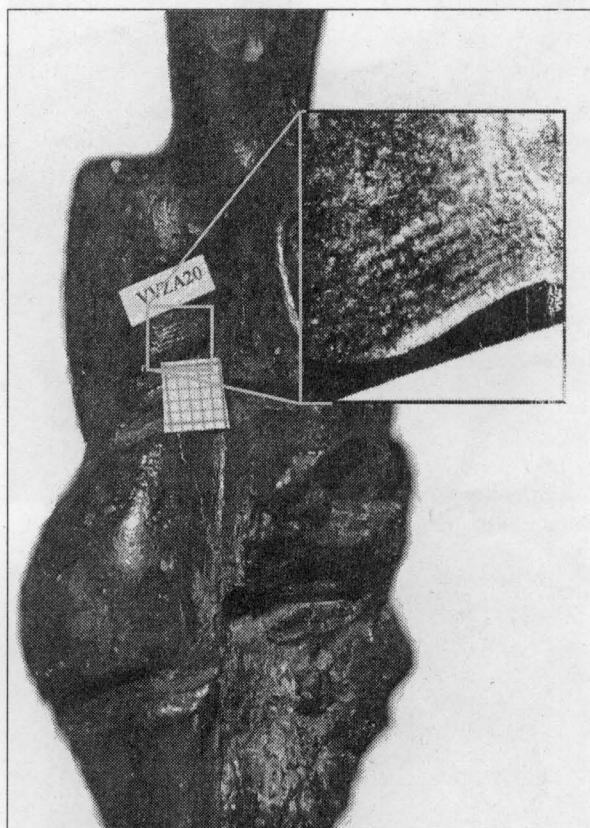
Otisky prstů na Věstonické venuši

Věstonická venuše byla nalezena 13. července 1925 v Dolních Věstonicích na jižní Moravě při výzkumu Moravského zemského muzea, který vedl Karel Absolon. Je to 11,5 cm vysoká plastika z pálené hlíny, zná-

MIROSLAV KRÁLÍK – VLADIMÍR NOVOTNÝ
MARTIN OLIVA

zorňující ženu kyprých tvarů. Soška spočívala v centrálním ohništi horní části sídliště lovců mamutů v Dolních Věstonicích (lokalita DV I). Při nálezů byla rozlomena na dva nestejně velké kusy, vzdálené od sebe asi 10 cm. Oba našel předák skupiny kopáčů Josef Seidl na poli rolníka Hanreicha. Figurka pochází z mladopaleolitické kultury gravettien, jejíž rozkvět spadá do období před 27 000–24 000 lety. Díky výjimečnosti použitého materiálu (první keramika vůbec) a zajímavému výtvarnému provedení získala Věstonická venuše brzy celosvětový ohlas.

V létě roku 2000 vyšel v deníku *Mladá fronta DNES* článek dr. Slavomíra Brodessera věnovaný 75. výročí objevu Věstonické venuše (Brodesser 2000). Autor v něm čerpá z údajů, které u příležitosti 35. výročí objevu poskytl redakci Almanachu Moravského muzea jeden z objevitelů – technik Emanuel Dania. Ten se mimo jiné zmiňuje o tom, že: „U páteře je znatelný daktyloskopický vlys – pravěký umělec tu zanechal otisk svého prstu před vypálením sošky“ (Dania 1962). Jelikož se již několik let otisky na keramice zabýváme, cítili jsme se povolání tuto informaci prověřit, respektive

Pohled na zadní stranu Věstonické venuše s vyznačením polohy otisku papírárního terénu a detailem této oblasti.

SEPARATUM

Otisky prstů na Věstonické venuši

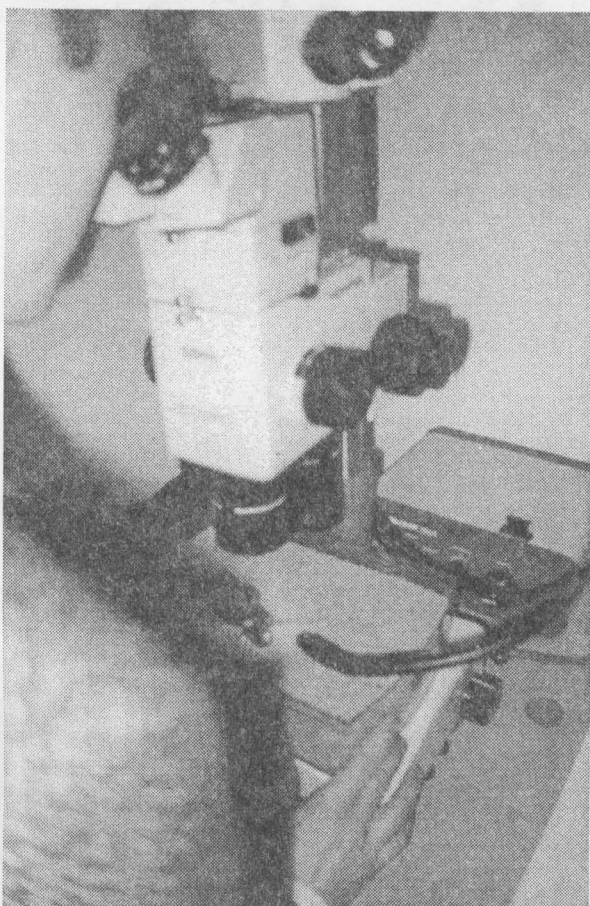
MIROSLAV KRÁLÍK - VLADIMÍR NOVOTNÝ - MARTIN OLIVA

Mgr. Miroslav Králík
Katedra antropologie Přírodovědecké
fakulty Masarykovy univerzity v Brně,
Vinařská 5, 603 00 Brno,
e-mail: <kralikmirek@yahoo.com>

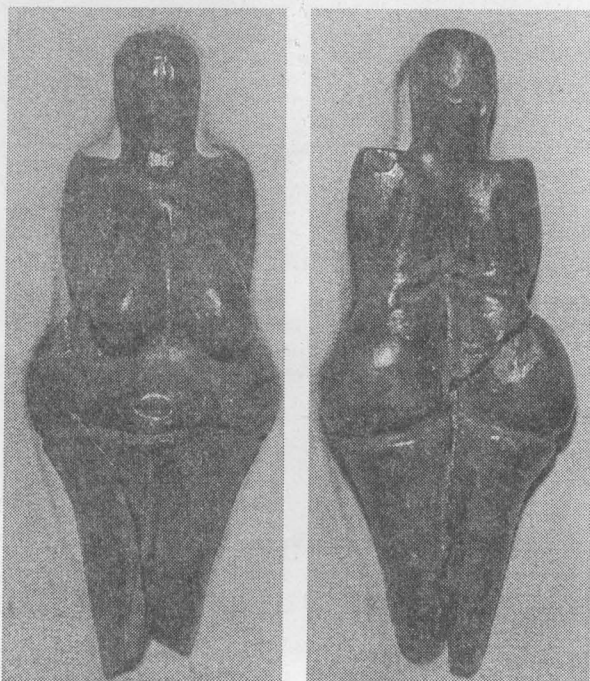
Doc. MUDr. Vladimír Novotný, CSc.
Katedra antropologie Přírodovědecké
fakulty Masarykovy univerzity v Brně,
Vinařská 5, 603 00 Brno,
e-mail: <vnovotny@sci.muni.cz>

Doc. PhDr. Martin Oliva, PhD.
Ústav Anthropos Moravského
zemského muzea v Brně,
Zelný trh 6, 659 37 Brno,
e-mail: <moliva@mzm.cz>

Skenováno pro studijní účely

Snímání otisku mikroskopem Olympus SZH 10.

Přední a zadní strana Věstonické venuše.

pokusit se tento fenomén analyzovat a originální metodou odhadu věku z charakteristik papilárních linií (Králík 2000) a systémovým přístupem (Novotný 1991) přispět ke zkoumání estetických projevů moravského gravetieniu (Oliva 1997). V rámci výzkumu Moravského zemského muzea byl snímán i povrch Věstonické venuše v dotyčném místě zad a poté v rozsově, v době

rozbor snímků z paleodermatoglyfického hlediska. (Poznámka: *Paleodermatoglyfika* studuje otisky prstů, dlaní, eventuálně plosek nohou člověka – tzv. papilárního terénu – na historických a prehistorických předmětech, nejčastěji na keramice; jejím cílem je zjistit z otisků některé biologické, případně jiné vlastnosti lidí, kteří otisky zanechali.)

U tak vzácného nálezu jsou jakékoliv kontaktní (otiskování re-pozitivů) či invazivní metody předem zapovězeny. Získání obrazu reliéfu bylo tedy omezeno jen na postupy makrofotografické. To sice zužuje možnosti hodnocení reliéfu, nicméně dovoluje použít většinu známých způsobů dermatoglyfického hodnocení.

Použili jsme tři optická zařízení: fotoaparát Praktica B100 Electronic s makroměchem Praktica, mikroskop Olympus SZH 10 s fotografickým nástavcem stejné firmy a digitální fotoaparát Kodak DS260. U klasické fotografie bylo použito negativního materiálu značky Kodak o nízké citlivosti a vysoké jemnosti zrna. K osvětlení byla použita halogenová lampa a bodový zdroj světla z příslušenství mikroskopu. Kalibrace snímků pak byla zajištěna čtverečkem milimetrového papíru.

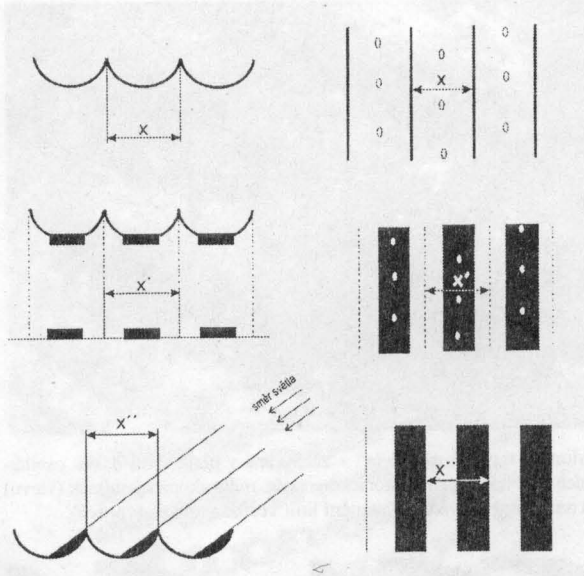
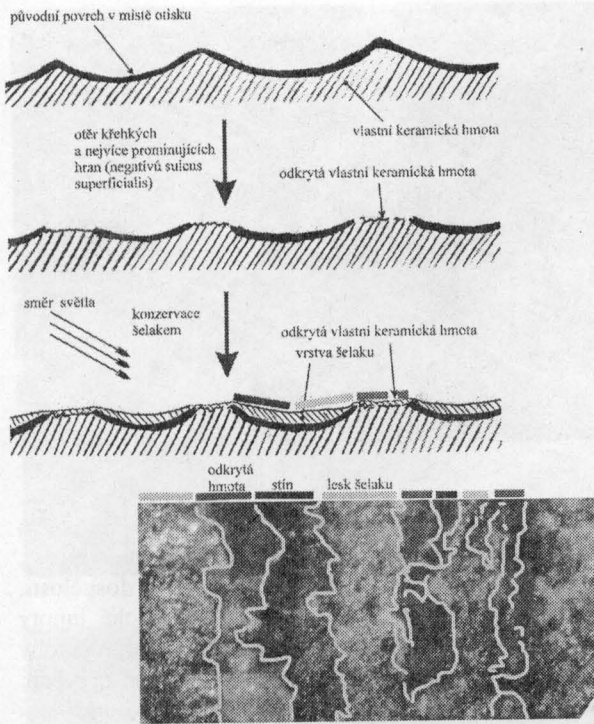
Oblast otisku byla snímána v několika zvětšeních (3–30x) při různých směrech a úhlech dopadajícího světla. Různá zvětšení měla postihnout reliéf otisku jak v souvislostech celku, tj. jako část okolního povrchu keramického artefaktu, tak pro zkoumání dermatoglyfického charakteru, až po mikrostrukturu uvnitř vlastních papilárních linií. Obraz vzniká jako hra světla a stínů reliéfu. Různé směry a úhly světla měly pak zajistit, aby ty oblasti reliéfu, které jsou ve stínu jiných struktur a tudíž na snímku neviditelné, se zobrazily na snímcích dalších.

Věstonickou venuši jsme fotografovali jednak v originálním pouzdře, ale v některých případech jsme polohu fixovali zanořením figurky do hořčičných semínek v nádobě přiměřené velikosti. Je to šetrný postup a artefakt je takřka libovolně polohovatelný. Nejprve jsme pod snímací zařízení umístili fantomový objekt – repliku originálu – a nastavili parametry odpovídající záměru snímku. Poté jsme fantom vyměnili za originál a na povrch artefaktu v blízkosti otisku umístili kalibrační měřítko tak, aby leželo v rovině otisku a aby tato rovina byla kolmá k optické ose fotografické soustavy a otisk i měřítko byly blízko středu snímku. Doplnili jsme označení, jemně doladili zaostření a exponovali pomocí samospouště.

Paleodermatoglyfická analýza. V uvedeném místě zad figurky se nachází seskupení několika paralelních linií, které skutečně připomínají otisk papilárního terénu. Z hlediska paleodermatoglyfiky jde o fragment otisku na samé hranici interpretace, zejména co do rozsahu. Dále je otisk atraktivní proto, že dosud nebyl v odborné literatuře popsán. Pokud je nám známo, nezmiňuje se o něm ani sám Karel Absolon ani jiná práce, jakkoliv analyzující mladopaleolitické keramické hručky a figurky (Absolon 1938, 1939, 1945, 1949). A přitom se nachází na povrchu jednoho z nejznámějších archeologických nálezů Moravy, který byl objeven před více než 75 lety.

Otisk se nachází na levé straně zad figurky, těsně nad horní z obou šikmých rýh, kde linie otisku probíhají s touto rýhou téměř rovnoběžně, jsou však skloně-

Grafické znázornění definice dermatoglyfického znaku „tloušťka papilární linie“ na živém povrchu epidermis (nahore), na klasickém dermatoglyfickém otisku tiskařskou černí na papíře (uprostřed) a na plastickém otisku na keramice (dole), v nárysu (vpravo) a v řezu (vlevo).

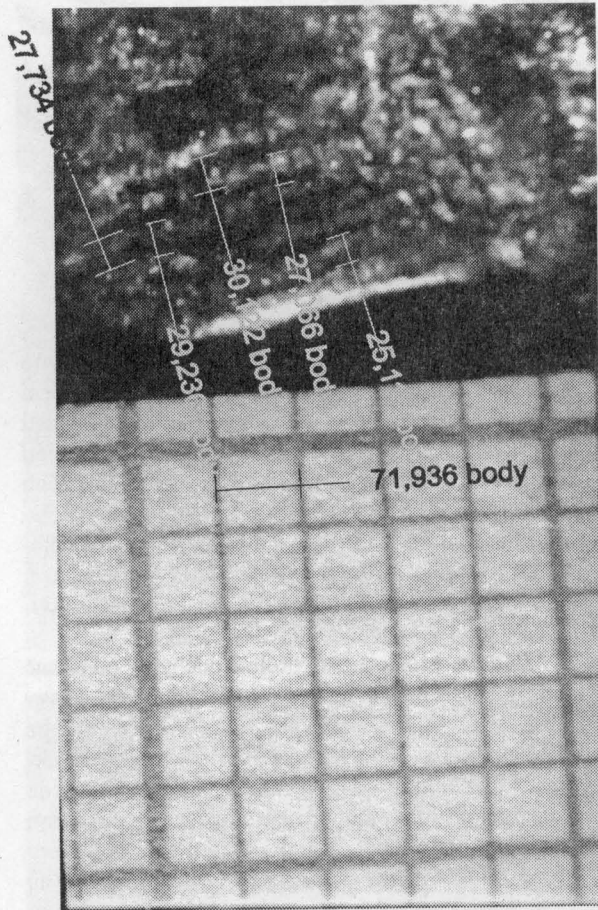
Schematický rozbor struktury povrchu Věstonické venuše v oblasti otisku (nahore kolmý řez, dole zvýrazněný detail fotografie v nárysu). Vyjadřuje rozdíly mezi oblastmi původního černošedého povrchu, světlejšími místy abradovaných vrcholků pozitivního reliéfu a nej-
světlejšími oblastmi lesknoucího se konzervačního laku.

ny horizontálněji. Celý otisk má rozměry 3x5mm a lze na něm rozlišit 7 linií.

Barva povrchu je černošedá. Nejvyšší vrcholy pozitivního reliéfu – odpovídající negativům *sulci cutis* – jsou obroušeny či ořeny (abraze), takže výraznější terénní rozdíly zmizely a na povrch se v těchto místech dostává světlejší keramická hmota z nitra figurky. To je mimo jiné hlavní důkaz vzniku otisku ještě před vypálením sošky. Povrch venuše je překryt šelakem. To má za následek další zarovnění původního povrchu zalitím útvarů negativního reliéfu a vposledku i potíže při fotografování. Povrch se totiž značně leskne. Na rozdíl od snímků matné surové keramiky jsou světlá lesknoucí se místa negativem papilárních lišt, tmavá místa pak stíny zbytků pozitivního reliéfu lišty, a do oranžova či do žluta jsou zbarveny abradované oblasti pozitivního reliéfu; tomu pak na černobílém snímku odpovídá různá intenzita šedi. Na starém snímku, pořízeném ještě před konzervací povrchu sošky vystupují papilární linie jasněji než na kterémkoliv snímku pozdějším (Oliva 1997).

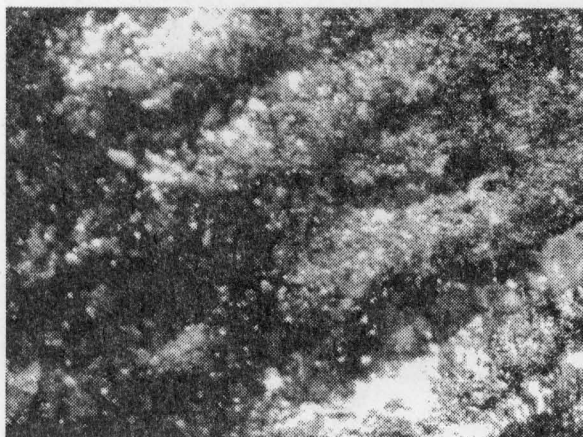
Bez zjevného dermatoglyfu (tj. charakteristického obrazce papilárních linií) není však na první pohled patrné, zda se skutečně jedná o otisk lidského prstu nebo dlaně. Existuje ovšem několik charakteristických znaků (markerů), které za příhodných podmínek identifikují i zcela nepatrný otisk jako negativ papilárního terénu člověka.

1. *Tloušťka papilární linie.* Na otiscích v keramice definujeme tloušťku papilární linie jako vzdálenost od okraje stínu jedné linie k okraji stínu sousední linie, kolmo na jejich průběh. Průměrná tloušťka papilárních linií dlaně a prstů se v dnešní euroaerické populaci pohybuje od 0,20 mm u novorozenců po 0,46 mm u dospělých

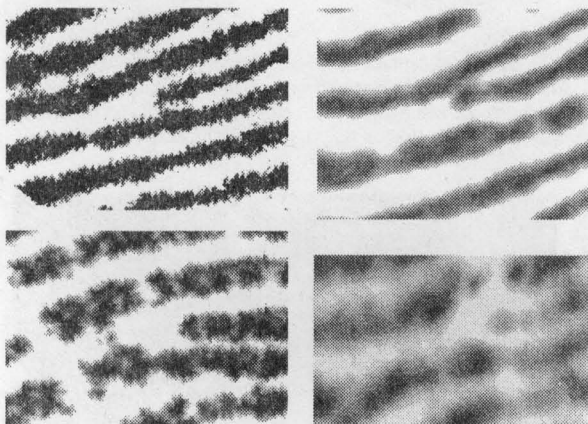

Tloušťka papilárních linií otisku na zadní straně Věstonické venuše, v průměru se pohybuje pod 0,4 mm.

mužů (Cummins et al. 1941) a například ve standardní II. interdigitální oblasti dlaně je rozpětí od 0,35 mm u novorozenců, po 0,55 mm u dospělých mužů (David 1981). Tloušťka linií otisku na Věstonické venuši se pohybuje od 0,20 mm u novorozenců po 0,42 mm, což je uvnitř uvedeného rozpětí.

Minucie typu „konec linie“ – zachycená v pravé části otisku papilárních linií na zádech Věstonické venuše, mikroskopický snímek (vlevo) a na tomtéž snímku zvyrazněných linií včetně minucie (vpravo).

Příklady minucí typu „konec linie“ zachycených na dermatoglyfických otiscích současného člověka tiskařskou černí na papíře.

Pro papilární linie obecně platí, že tloušťka dvou sousedních linií je přibližně stejná. Tloušťka papilární linie se ale plynule mění od jedné standardní oblasti k druhé, podobně uvnitř každé oblasti od jedné její části k druhé a největších změn doznává v oblastech flekčních rýh, trirádií a minucí. Uprostřed souvislého papilárního terénu se však nikdy nemění výrazně, skokově. V případě Věstonické venuše rozdíl tloušťky dvou sousedních linií nepřesahuje 10%, což odpovídá papilárnímu terénu současného člověka.

2. *Minucie.* Minucie jsou drobné odchylky od přísně paralelního směru linií, jejich nepravidelnosti a větvení. Obraz papilárních linií kolísá v závislosti na mnoha vlivech, podstatné však je, že v této povrchové struktuře existují konkrétní a jasně rozeznatelná místa, kde se do průběhu linií včleňuje linie nová, respektive tam v opačném směru končí. Tato linie zpravidla ihned nedosahuje tloušťky linií průběžných, přičemž délka, na které se tloušťka nové linie vyrovná sousedním, je variabilní. V případě otisku na Věstonické venuši, i přes jeho nepatrný rozsah, můžeme jednu takovou minucii pozorovat.

3. *Korálkovitý charakter.* Hmatová lišta (jejímž otiskem je papilární linie) nemá dokonale hladký hřbet. Za vývoje je složena z bradavkovitých útvarů – v okolí potních pórů – mezi nimiž je lišta nižší. U dětí (a dospělých

osob s vývojovými poruchami) se pak linie na otisku jeví jako složená z oddělených teček (dotted ridges). Tyto rozdíly ovšem nezmizí zcela ani v dospělosti. Když se papilární terén otiskne do plastické hmoty a otisk vhodným způsobem osvítí, jeví se linie jakoby složená z korálků navlečených na šňůrce těsně za sebou. Na některých snímcích otisku na Věstonické venuši můžeme tento „korálkovitý“ charakter linií pozorovat také.

Všechna uvedená kritéria potvrzují, že u Věstonické venuše se skutečně jedná o otisk papilárního terénu člověka!

Ze všech dermatoglyfických znaků, které vykazují nějakou biologickou závislost, můžeme na zkoumaném otisku zachytit jen tloušťku papilární linie a minucie. Jelikož variabilitu a rozmístění minucí hodnotit nemůžeme, neboť je přítomna pouze jediná, zbývá nám tloušťka papilární linie.

Tloušťka papilární linie, jako mnohé další metrické znaky, v období růstu jedince koreluje s věkem (Loesch – Czyzewska 1972; Loesch – Godlewska 1971). Vztah tloušťky papilární linie k pohlaví zatím bohužel u fragmentů papilárního terénu využitelný není. Proto jsme tloušťku linií otisku na Věstonické venuši použili jen k odhadu věku původce tohoto otisku. Průměrná tloušťka těchto papilárních linií činí 0,37 mm, se směrodatnou odchylkou 0,029 mm. Po přepočtu na hodnoty před smrštěním keramické hmoty, k němuž dochází v průběhu sušení a výpalu (okolo 7,5%), je průměrná tloušťka linie otisku 0,40 mm se směrodatnou odchylkou 0,031 mm. Dosazením této hodnoty do rovnice regresního modelu závislosti průměrné tloušťky linie na věku jedince v období růstu (Kamp et al. 1999):

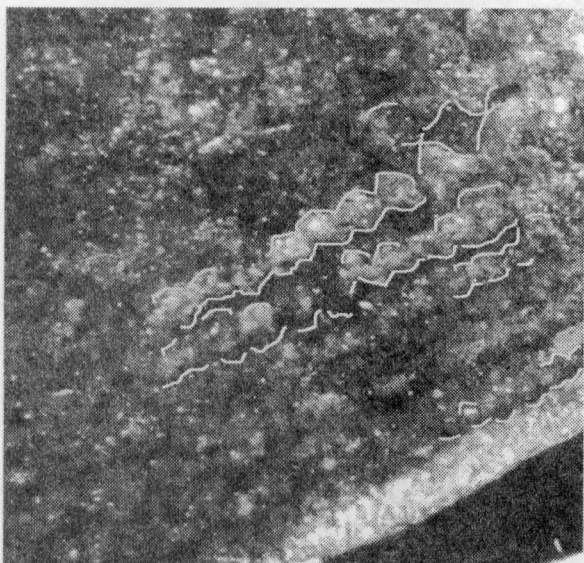
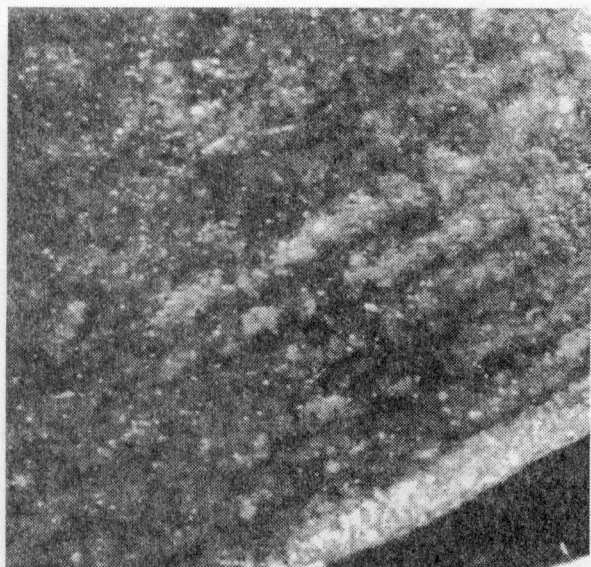
$$y = 614x - 112$$

$$y - \text{věk (měsíce)}$$

$$x - \text{průměrná tloušťka linie (mm)}$$

získáme odhad věku jedince 11,13 roku. Experimentálně bylo prokázáno, že tento způsob odhadu věku poskytuje výsledky, které se průměrně liší od skutečného věku o 1,9 roku, se směrodatnou odchylkou 1,36 roku (Králík 2000). Většina odhadů se neliší o více než čtyři roky od skutečného věku. *Odhadnutý věk původce otisku na Věstonické venuši se tedy nachází někde mezi 7 až 15 lety.* Pokud by zákonitosti vztahů mezi tloušťkou papilárních linií a věkem byly v mladším paleolitu stejné jako dnes, stěží by šlo o otisk dospělého

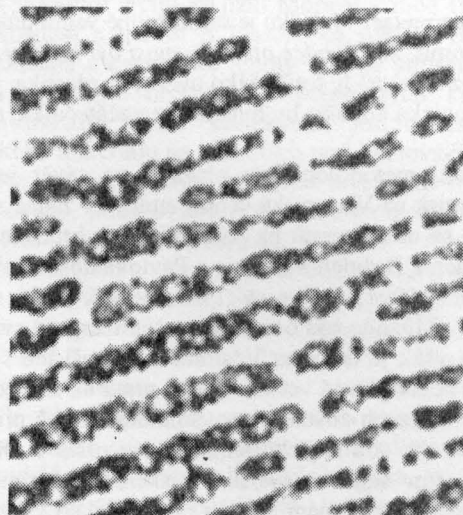
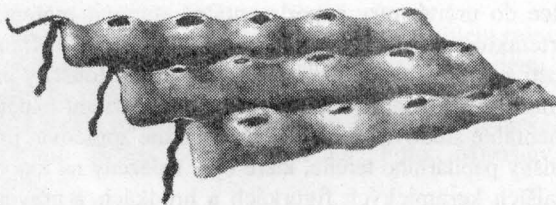

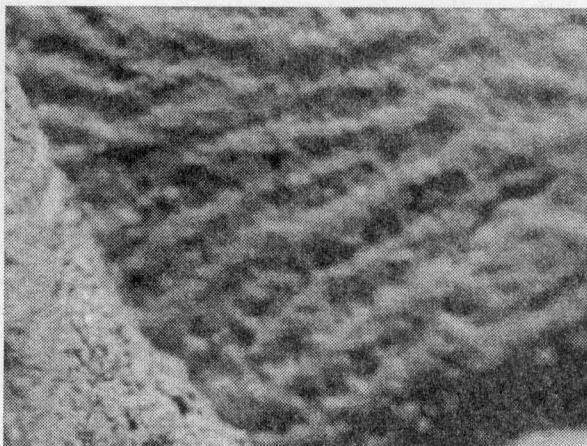
Korálkový charakter papilárních linií otisku na zadní straně Věstonické venuše patrný i přes abrazi vrcholků pozitivního reliéfu, mikroskopický snímek (nahore) a zvýraznění korálkovitého charakteru linií na tomtéž snímku (dole).

muže. Upřesněním smrštění keramické hmoty by se hodnota odhadu mohla posunout více k dospělosti a bylo by možno uvažovat i o dospívající nebo mladé dospělé ženě (Ženy mají totiž průměrné tloušťky papilárních linií menší).

Při interpretaci je však třeba především pamatovat na to, že máme k dispozici pouze jediný otisk a to navíc nepatrného rozsahu. Může jít o extrém variability a průměrná tloušťka linie tohoto jedince může být ve skutečnosti odlišná. Riziko ovlivnění výsledku sekundární deformací linií ještě v měkkém stavu hmoty je u solitérního otisku rovněž vyšší. Uvedený odhad věku je tedy podmíněn dvěma předpoklady: a) smrštění keramické hmoty bylo skutečně 7,5%, b) variabilita tloušťky papilární linie v populaci, z níž původce otisku na Věstonické venuši pochází, je stejná jako ve středoevropské populaci konce dvacátého století našeho letopočtu.

Schematické znázornění podélné zvlněnosti papilárních linií s vyššími oblastmi v okolí potních pórů a nižšími polohami mezi nimi (nahore, perspektivní pohled), vyjádření tohoto stavu v otisku na papíře – korálkový charakter (dole, nárysy).

Dva příklady korálkovitého charakteru plastického otisku papilárních linií na sovětskému papíře.

Smrštění keramické hmoty při sušení a výpalu lze sice do určité míry experimentálně stanovit měřením artefaktu z téhož materiálu, téže velikosti, tvaru, členitosti a použité technologie, ale variabilitu tloušťky papilární linie populace moravského gravettienu experimentálně studovat nelze. Je však možné zpracovat jiné otisky papilárního terénu, které byly nalezeny na mnoha dalších keramických figurkách a hručkách z gravetských lokalit. To bude také předmětem dalších analýz. Při interpretaci výsledku je samozřejmě velmi důležité si uvědomit, že *původce otisku nemusí být totožný s tvůrcem artefaktu!* Je totiž těžko uvěřit, že plastika, jako je Věstonická venuše, by byla dílem začátečníka, nekulí dítěte.

Meta-metodologickou otázkou na závěr je, proč není otisk na Věstonické venuši zmíněn v žádné z prací, které se otisky prstů na paleolitických hručkách a figurkách z Dolních Věstonic a Pavlova dosud zabývaly (Sládek 1994; Szilvassy 1983; Valšík 1951; Vlček 1951). Může to být ona příslovečná tma pod svícem. Spíše však je otisk na Věstonické venuši jen špičkou ledovce. Naprostá většina otisků prstů na archeologických nálezech zůstala nepovšimnuta zřejmě proto, že nebylo důvodu si jich všimnout. Otisk prstů či dlaně je přece tím *nejpřirozenějším* otiskem na keramickém předmětu vytvořeném lidskou rukou. Pokud však z jeho existence neplyne nic jiného, než že je přítomen, nemá pro antropologa či archeologa valného smyslu. To se však pomalu mění s rozvojem nových paleodermatoglyfických metod. I když tato práce přináší ještě více otázek než odpovědí, naznačuje, že i fragmentární a špatně zachovalý otisk papilárního terénu je pro některé základní paleodermatoglyfické postupy použitelný.

Literatura

- Absolon, K. (1938): „Die Erforschung der diluvialen Mammut-Jäger-Station von Unter-Wisternitz an den Pollauer Bergen in Mähren“. *Mitteilungen aus der Palaeolitischen Abteilung am Mährischen Landesmuseum*, r. 54, s. 85–91.
- Absolon, K. (1939): „Stylové seskupení fossilních antropomorfních ženských sošek“. *Anthropologie*, r. 17, s. 193–203.

Absolon, K. (1945): *Výzkum diluviální stanice lovců mamutů v Dolních Věstonicích na Pavlovských kopcích na Moravě*. Brno.

Absolon, K. (1949): „The Diluvial Anthropomorphic Statuettes and Drawings, Especially the So-called Venus Statuettes, Discovered in Moravia“. *Artibus Asiae*, r. 12, č. 3, s. 201–220.

Brodesser, S. (2000): „Paleolitickou krásku objevili před pětasedmdesáti lety“. *Mladá fronta DNES*, ze dne 15. 7. 2000.

Cummins, H. – Waits, W. J. – McQuitty, J. T. (1941): „The Breadths of Epidermal Ridges on the Finger Tips and Palms: A Study of Variation“. *American Journal of Anatomy*, r. 68, s. 127–150.

Dania, E. (1962): „Jak byla před 35 lety objevena Věstonická venuše“. *Almanach Moravského muzea*, r. 62, s. 85–87.

David, T. J. (1981): „Distribution, Age and Sex Variation of the Mean Epidermal Ridge Breadth“. *Human Heredity*, r. 31, s. 279–282.

Kamp, K. A. – Timmerman, N. – Lind, G. – Graybill, J. – Natowski, I. (1999): „Discovering Childhood: Using Fingerprints to Find Children in the Archaeological Record“. *American Antiquity*, r. 64, č. 2, s. 309–315.

Králík, M. (2000): *Otisky prstů a dlaní na keramickém materiálu*. Nепublikovaná magisterská diplomová práce. Katedra antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Loesch, D. – Czyzewska, J. (1972): „Szerokość listewek skórnych na odcinku a–b na dłoni u dzieci w wieku 0–14 lat“. *Folia Morphologica* (Warszawa), r. 31, s. 249–254.

Loesch, D. – Godlewska, J. (1971): „Szerokość listewek skórnych na odcinku a–b na dłoni u dzieci w wieku 0–6 lat“. *Folia Morphologica* (Warszawa), r. 30, s. 511–514.

Novotný, V. (1991): *O systémovém přístupu*. Masarykova univerzita, Brno.

Oliva, M. (1997): „Estetické projevy moravského gravettienu“. *Pravěk (Nová řada)*, r. 7, s. 17–37.

Sládek, V. (1994): *Keramika a keramické zbytky z mladopaleolitického naleziště Pavlov I*. Nепublikovaná magisterská diplomová práce. Katedra antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Szilvassy, J. (1983): „Hautleistenbefunde aus der jungpaläolithischen Station Pavlov (Südmähren, ČSSR)“. *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien*, r. 113, s. 61–64.

Valšík, J. A. (1951): „K interpretaci otisků papilárních linií z Dolních Věstonic“. *Zprávy anthropologické společnosti*, r. 4, s. 94–95.

Vlček, E. (1951): „Otisky papilárních linií mladodiluviálního člověka z Dolních Věstonic“. *Zprávy anthropologické společnosti*, r. 4, s. 90–94.

*

(Předneseno na konferenci „Přírodovědné metody v archeologii a antropologii“ dne 16. února 2001 na Masarykově univerzitě v Brně.)

***

Neznámý mistr, „Věstonická venuše“, kolem roku 25 000 př. n. l., mladý paleolit, kultura pavlovienu, terakota, výška 11,5 cm, naleziště: Dolní Věstonice u Mikulova na Moravě, uloženo: Moravské zemské muzeum, Brno, Česká republika. Foto: Miroslav Králík.

Proslulou plastiku objevil v Dolních Věstonicích pod Pavlovskými vrchy na jižní Moravě v roce 1925 Karel Absolon a nazval ji *Věstonická venuše*. Byla vymodelována z keramické hmoty vzniklé smísením hlíny a prášku z drcených a přepálených kostí a mamutoviny. Užití keramické hmoty jako sochařského materiálu na lokalitách pod Pavlovskými vrchy je prioritním objevem tamějších lovců z hlediska celosvětového, jinak ovšem podobně zobrazení ženy (ženského božstva, „venuše“) patří stylově k nejrozšířenějšímu typu paleolitických „venuší“ v celém tehdejší prostoru Euroasie (dále například „Venuše z Gagarina“, „Venuše z Grimaldi“, „Venuše z Kostěnek“, „Venuše z Laussel“, „Venuše z Lespugue“, „Venuše z Pavlova“, „Willendorfská venuše“): hlava ani rysy tváře nebo oči nebyly podstatné, stejně jako ruce; naopak byla zdůrazněna velká povislá prsa, široké boky a silná stehna, jakoby znetvořená opakovaným mateřstvím, tedy znaky snad stylizující ženskou plodnost, jejímž kultu mohly takové plastiky sloužit. Tyto plastiky, přestože mají proměnlivé rozměry jednotlivých proporcí, byly pro celkové vyznění a sdělení patrně vytvářeny podle jednotného kánonu, založeného na obdobném filozofickém východisku paleolitické společnosti: celá postava je zpracována ve tvaru kosočtverce, jehož horní vrchol vyznačuje hlavu, dolní vrchol nohy, postranní vrcholy se dotýkají boků; kružnice vkreslena ve středním poli kosočtverce vymezuje mateřské břicho; z horního okraje kružnice visí dolů velké prsy, její spodní okraj se dotýká pohlaví. Zdá se tedy, že mladopaleolitíci umělci zobrazovali nahou ženu ve vysokém stupni těhotenství – nadto v obrysech kosočtverce, jenž je patrně prastarým znakem vulvy –, aby symbolizovali a pozitivně v rituálu ovlivňovali rodící a rozmnožovací sílu ženy, z níž pocházeli všichni členové pospolitosti a ve které viděli ztělesnění lidského sexuálního principu, zajišťujícího pokračování života.

Malina, J. (1999): „Svět pravěku: Láska a sexualita v „pravěké literatuře““. In: J. Malina (editor), *Kruh prstenu: Láska v životě a literatuře světa srdcem a rukama českých malířů a sochařů*, I. svazek (preprint), s. 41–42. (Edice Scientia), Nadace Universitas Masarykiana, Nakladatelství Georgetown, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, Brno.

Králík Miroslav (1973), Mgr., antropolog, absolvent oboru antropologie v roce 2000, v současnosti odborný pracovník a interní doktorand Katedry antropologie Přírodovědecké fakulty MU v Brně. Zabývá se zejména rozvíjením metod analýzy dermatoglyfických znaků otisků prstů na pravěkých a historických keramických artefaktech. Adresa: Katedra antropologie, Přírodovědecká fakulta MU v Brně, Vlnářská 5, 603 00 Brno, telefon: 05/43212516, e-mail: <kralikmirek@yahoo.com>

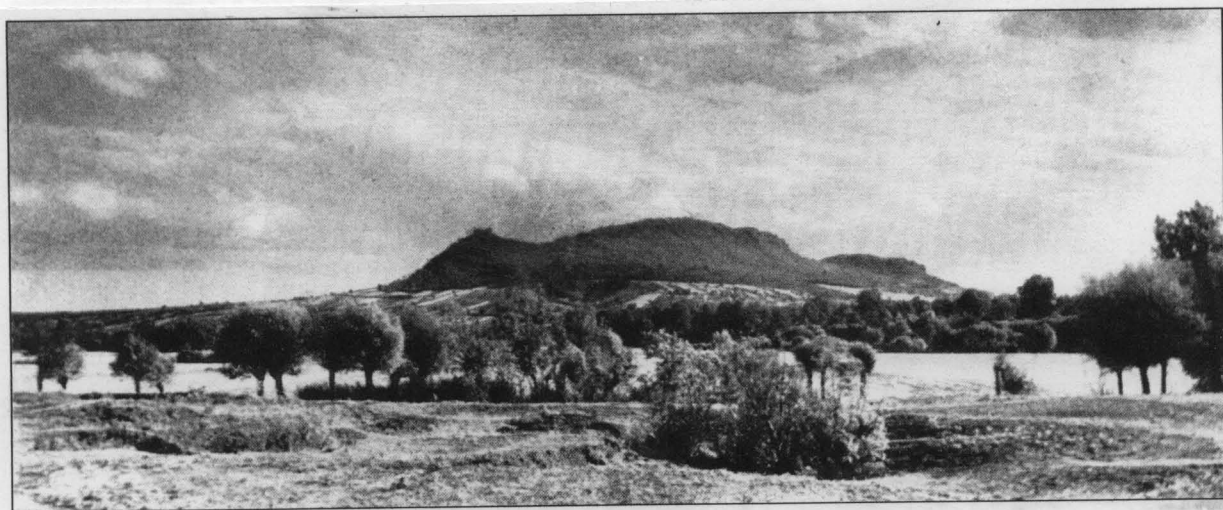
Novotný Vladimír (1939), doc. MUDr., CSc., anatom, morfolog a antropolog, docent Katedry antropologie Přírodovědecké fakulty MU, vyučuje rovněž na Fakultě výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně. Zabývá se zejména neuromorfologií, identifikací kostrových pozůstatků, metodologickými problémy antropologie, obecně systémovými přístupy a humanologií. Adresa: Katedra antropologie Přírodovědecké fakulty MU, Vlnářská 5, 603 00 Brno, telefon: 05/43212516, e-mail: <vnovotny@sci.muni.cz>

Oliva Martin (1951), doc. PhDr., Ph.D., archeolog, vedoucí Ústavu Anthropos Moravského zemského muzea v Brně, vedoucí sekce Vědy o životě Moravského zemského muzea, editor časopisu *Acta Musei Moraviae, Scientiae Sociales*, externí vyučující Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Zabývá se archeologií paleolitu a paleoetnologií, především těžbou a zpracováním kamenných surovin v pravěku, dále civilizací lovců mamutů na Moravě. Adresa: Moravské zemské muzeum, Ústav Anthropos, Zelný trh 6, 659 37 Brno, telefon: 05/42321205, klapka 224, e-mail: <moliva@mzm.cz>

Malina Jaroslav (1945), prof. PhDr., DrSc., sociokulturní antropolog, archeolog a spisovatel, vedoucí Katedry antropologie Přírodovědecké fakulty MU, předseda *Nadace Universitas Masarykiana*, zakladatel a šéfredaktor *Univerzitních novin*, zakladatel a editor nadačních knižnic (Beletrie, Heureka, Miscellanea, Osobnosti, Scientia). V odborné práci se zabývá zejména experimentální a sociokulturní antropologií a archeologií, petroarcheologií a filozofií vědy. Jeho vědecké a vědecko-naučné knižní publikace (25 titulů) vyšly u nás a v cizině (Academia, Cambridge University Press, Electa, Masarykova univerzita, Mysl, Progress aj.) v celkovém nákladu více než půl milionu výtisků. Ocenění: Cena rektora Masarykovy univerzity za vynikající vědecké dílo (1995, 1997), Cena města Brna (1997) aj. Adresa: Katedra antropologie, Přírodovědecká fakulta MU, Vlnářská 5, 603 00 Brno, telefon, záznamník, fax: 05/43246305, e-mail: <jmalina@sci.muni.cz>

Klasická úvozová cesta poblíž Dolních Věstonic, u níž byly poprvé zachyceny paleolitické kulturní vrstvy. Pohled z dvacátých let. Foto: K. Absolon a E. Dania (Absolon 1938).

Pavlovské vrchy ze severu mezi Strachotínem a Popicemi, foto z dvacátých let: K. Zobek (Absolon 1938).